

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

مدارسه علمیه الزهرا - سلام الله علیها
شهرستان گنبد کاووس

تحقیق پایانی سطح دو (کارشناسی) عفو الهی و شرایط آن

استاد راهنما

نادر میرسرگزی

استاد داور

پژوهشگر
بنفسه کوچک

تابستان ۱۳۹۰

تقدیم به

آنکه میراث عشق را از او به یادگار دارم
او که مظهر عشق مجسم بود
و تو، تو که دریای مهری
آسمان وفا و گیتی عشق
خدای من ...

تقدیر و تشکر

ما بدان مقصد عالی نتوانیم رسید
هم مگر لطف شما پیش نهد گامی چند

آفریدگار هستی را برای بخشیدن فرصتی مناسب و توانی بسنده در انجام این

تحقیق ستایش می کنم .

و سپاس از همه‌ی عزیزانی که از ابتدای این تحقیق مرا یاری کردند به ویژه از

همسر عزیزم که از ابتدای کار در نوشتن و پیدا کردن مطالب و مسافرت هایی

که برای جمع آوری مطالب به خارج از استان داشتم مرا همراهی کرده است

کمال تقدیر و تشکر را دارم و همچنین از خانواده‌ی عزیزم بسویژه پدرم که

مشوق اصلی من در زمینه‌ی تحصیل در حوزه تابه اینجا بوده است .

در اینجا وظیفه‌ی خود می دانم از محضر اساتید گرانقدر ، خانم حسن زاده

مسئول پژوهش مدرسه‌ی علمیه الزهرا (سلام الله علیها) و آقای میر سرگزی

استاد راهنمای که در همه‌ی مراحل مشوق و راهنمای من بودند و از همه‌ی

عزیزانی که در انجام این پایان نامه از رهنمودهای علمی ، حمایت‌ها و زحمات

دلسوزانه‌ی خویش مرا بی نصیب نگذاشتند بی نهایت سپاسگزارم .

چکیده :

خداآوند متعال سر منشأ تمام خوبی ها و نیکی هاست و علت تمام کائنات و موجودات می باشد .

تمام موجودات در پرتو رحمت الهی به سر می برند و اگر لحظه ای این رحمت واسعه الهی از آنان بر داشته شود همه چیز ، کن فیکون می گردد . عفو نمونه ای از رحمت بی حد و حصر الهی می باشد و مقصود ما از نوشتمن این تحقیق بیان عفو الهی و شرایط آن است .

عفو به معنای بخشش و گذشت کردن از خطای دیگران است . عفو رابطه ای مستقیم با واژه های مترادفی چون حلم و صفح و مغفرت و ... دارد ، ولی علاوه بر این تفاوت هایی نیز با آنها دارد ، مثل : تفاوتی که بین حلم و عفو می باشد ، چرا که حلم غیر از عفو است و این بر خلاف تصوری است که در عرف از آن می شود .

عفو جایگاهی والا در دین مقدس اسلام دارد . به عبارت دیگر عفو از فضیلتی بالا در قرآن و روایات که دو منبع مهم در دین اسلام محسوب می شوند برخوردار است . و آیات زیادی در مدح و ستایش عفو در قرآن به میان آمده است . همچنین پیامبر اکرم (صلی الله و آله و سلم) و دیگر امامان معصوم (علیهم السلام) نیز تاکید فراوانی به عفو کردن و گذشتن از خطای افراد گنه کار کرده اند و آن قدر در فضیلت آن سخن به میان آمده که آنرا به عنوان سرآمد اخلاق و به فرموده حضرت علی (علیه السلام) تاج بزرگواری های معرفی کرده اند^۱ . علاوه بر اینکه عفو از بهترین کارهاست ، به مراتب عفوی که در زمان قدرت بر انتقام انجام شود فضیلت بالاتری دارد و باعث بالا رفتن درجه انسان در دنیا و آخرت و سبب بزرگی و عزت او می گردد ، که برای رسیدن به این عفو باید به اموری توجه داشت که از جمله آنها امیدواری به مغفرت الهی می باشد همچنین ترک محرمات و گذشت افراد از یکدیگر همگی اسبابی هستند که انسان را در دنیل به این هدف عالی هدایت می کنند .

---

۱. حسین سیدی ساروی ، حرف های فیروزه ای ، حدیث ۲۵۲۰ ، ص ۹۳ .

بنابراین با توجه به جایگاه عفو در دین اسلام و شرایطی که برای عفو بیان شد کسانی که خواهان سعادت دنیا و آخرت خویش هستند به دنبال زندگی آرام و بی دغدغه می باشند باید این صفت پسندیده را در خود پرورش دهند و در این زمینه به ائمه معصومین (علیهم السلام) تأسی کنند و آنها را الگوی خود قرار دهند تا از این طریق مورد عفو و مغفرت الهی نیز قرار بگیرند.

«ربنا آتنا فی الدنیا حسنه و فی الآخرة حسنه و قنا عذاب النار»

فهرست منابع و مأخذ:

- * قرآن کریم ، ترجمه الهی قمشه ای ، انتشارات گلی.
- * سید رضی نهج البلاغه ، ترجمه محمد دشتی ، انتشارات الهادی.
- ۱-احسان بخش ، حاج شیخ صادق: آثار الصادقین، نشر روابط عمومی ستاد برگزاری نماز جمعه، چاپ اول ، گیلان، زمستان ، ۱۳۷۰
- ۲-ارفع ، سید کاظم: اخلاق در نهج البلاغه، نشر موسسه تحقیقاتی و انتشاراتی فیض کاشانی، چاپ اول ، بی جا ، ۱۳۷۶
- ۳-اسحاقی، حسین: سلوک علوی، نشر بوستان کتاب قم انتشارات دفتر تبلیغات اسلامی، چاپ اول ، ۱۳۸۱
- ۴-اصفهانی، راغب: روش بزرگواری در اسلام (الذریعه الى مکارم الشريعة) ترجمه فرید گلپایگانی پژوهشکده باقرالعلوم قم ، بی جا ، پا ییز ۶۲
- ۵-انصاریان، حسین: نظام خانواده در اسلام ، انتشارات ام ابیها، چاپ ۱۳، تابستان ۱۳۷۹
- ۶-انصاریان، حسین: عرفان اسلامی ، دارالعرفان، دفتر انتشارات اسلامی. چاپ اول ، بی جا ، ۱۳۶۷
- ۷-انصاریان، حسین: دیار عاشقان (تفسیر جامع صحیفه سجادیه) انتشارات پیام آزادی. چاپ اول ، بی جا ، بی تا.

۸- بطحائی، هاشم: اخلاق تحلیلی اسلام، انتشارات دانشگاه تهران. چاپ اول ، زمستان ۱۳۷۷،

۹- بها الدینی: نردان آسمان (مجموعه ای از درسهای اخلاق) تدوین و ویرایش اکبر اسدی، چاپ

قدس. قم ، زمستان ۱۳۷۶,

۱۰- بیاتی، جعفر: گذشت عالیترین کرامت انسانی، ترجمه حبیب روحانی، آستان قدس رضوی، بنیاد پژوهش‌های اسلامی. چاپ اول ، مشهد ، ۱۳۷۸،

۱۱- تاج لنگرودی(واعظ)، محمد مهدی: درسهایی از معلمین اخلاق، انتشارات ممتاز. چاپ اول ،

بی جا ، زمستان ۱۳۷۴,

۱۲- تجلیل، ابو طالب: ارزشها و ضد ارزشها در قرآن ، دفترانتشارت اسلامی. قم ، بهار ۱۳۶۶,

۱۳- حر عاملی، شیخ محمد..وسائل الشیعه، به تصحیح عبدالرحیم ربانی ، احیاء تراث العربی . قم ، چاپخانه صدقوق.

۱۴- حیدری نراقی، علی محمد: رساله حقوقی امام سجاد (ع)، انتشارات مهدی نراقی چاپ اعتماد . چاپ اول ، زمستان ۱۳۸۴,

۱۵- خسروی ، موسی : پند تاریخ، انتشارات اسلامیه، چاپ ۷۶ ، تهران ۱۳۵۸.

۱۶- داداش زاده، محمد رضا : راه رستگاری ، انتشارات نجبا، چاپ اول ، قم ، پائیز ۱۳۷۹,

۱۷- دستغیب شیرازی ، آیت الله حاج شیخ سید عبدالحسین: قلب سليم ، دار الكتب الاسلامیه، چاپ ۱۱ ، تهران ۱۳۷۰,

۱۸- دفتر تبلیغات حوزه علمیه قم ، ره توشه راهیان نور، معاونت آموزش ، نشر بوستان آستان قم، چاپ اول ، ۱۳۸۲,

۱۹- ذاکری، علی اکبر: اخلاق مسئولان نظام اسلامی، موسسه چاپ و نشر عروج (وابسته به موسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (ره)، چاپ اول ، ۱۳۸۴,

۲۰- رجائی، حسین : سلسه پژوهش های فقهی - حقوقی (عفو و گذشت در حدود) انتشارات جنگل، چاپ بهاران ، زمستان ۱۳۸۱,

۲۱- ری شهری ، محمد: میزان الحكمه، انتشارات دارالحدیث . بیروت ، لبنان ، بی تا.

- ۲۲- زمردیان، احمد: شرحی بر دعای کمیل ، انتشارات امیرکبیر، تهران ، ۱۳۶۱.
- ۲۳- سادات، محمد علی: اخلاق اسلامی ، سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم اسلامی دانشگاهها (سمت)، بی تا ، بی جا ، ۱۳۶۵.
- ۲۴- سبحانی، جعفر : فروغ ابدیت ، انتشارات دفتر تبلیغات اسلامی ، چاپ چهارم ، بی جا ، ۱۳۶۷.
- ۲۵- سبحانی، جعفر : پرسش ها و پاسخ های مکارم شیرازی ، انتشارات نسل جوان، قم ، سال ۱۳۵۳.
- ۲۶- سلطانی ، غلامرضا : تکامل در پرتو اخلاق، دفتر انتشارات اسلامی (وابسته به جامعه مدرسین حوزه علمیه قم) ، تهران ، چاپ اول ، ۱۳۸۳.
- ۲۷- سیدی ساروی، حسین : حرف های فیروزه ای ، موسسه فرهنگی دانش و اندیشه معاصر ، چاپ اول ، بی جا ، بهار ۱۳۸۱.
- ۲۸- شبستری ، سید احمد: اخلاق قرآن ، انتشارات دانشگاه فردوسی مشهد. تهران ، بی تا.
- ۲۹- شجاعی، محمد : مقالات (مبانی نظری تزکیه) ، انتشارات صدا و سیمای جمهوری اسلامی ایران. چاپ سوم ، بی جا ، ۱۳۷۵.
- ۳۰- شرقاوی، حسن محمد: گامی فراسوی روان شناسی اسلامی ، دفتر نشر فرهنگ اسلامی . فرهنگ اسلامی ، پائیز ۱۳۶۳.
- ۳۱- شعبه حرانی، ابی محمد : تحف العقول ، ترجمه آیت الله محمد باقر کمره ای ، به تصحیح آفای علی اکبر غفاری، انتشارات کتابچی. چاپ ششم ، بی جا ، ۱۳۷۶.
- ۳۲- شعرانی ، (حاج میرزا) ابوالحسن : نثر طوبی (دایرة المعارف لغات قرآن مجید) انتشارات کتاب فروشی اسلامیه . چاپ دوم ، بی جا ، ۱۳۸۷.
- ۳۳- صادق کوهستانی ، عطیه: توبه نصوح ، اشارات نسیم حیات، زمستان ۱۳۸۸.
- ۳۴- صالحی، هاشم : نهج الفصاحه (سخنان گوهر بار رسول اکرم (ص)) ، ترجمه ابراهیم احمدیان ، انتشارات پارسایان، قم ۱۳۸۲.
- ۳۵- صدری افشار، غلامحسین: فرهنگ گزیده فارسی ، انتشارات امیر کبیر . چاپ سوم ، پائیز ۱۳۷۸

- ۳۶- طباطبائی ، سید محمد حسین: تفسیر المیزان، مترجم سید باقر موسوی همدانی، دفتر انتشارات اسلامی، بی جا ، بی تا.
- ۳۷- طوسی، خواجه نصیر الدین: اخلاق محتشمی ، با تصحیح محمد تقی دانش پژوه ، موسسه انتشارات دانشگاه تهران. دانشگاه تهران ، تابستان ۱۳۷۷
- ۳۸- طیبی شبستری، سید احمد: فرهنگ عقاید و قوانین اسلامی ، موسسه مطبوعاتی حکمت ، قم ، ۱۳۷۹
- ۳۹- عزیزی نقش ، کریم : قاموس قرآن ، بنیاد علوم اسلامی ، بی جا ، تا بستان ۱۳۶۱
- ۴۰- علم الهدی، محمد باقر : خورشید اسلام چگونه درخشید ، انتشارات مولود کعبه. چاپ دوم ، رجب المرجب ۱۴۲۶,
- ۴۱- قرائتی، محسن: تفسیر نور، انتشارات مرکز فرهنگی درس هایی از قرآن ، قم ، ۱۳۷۹,
- ۴۲- قمی ، شیخ عباس: مفاتیح الجنان ، انتشارات عصر ظهور، چاپ دوم ، تهران ، ۱۳۷۹
- ۴۳- کلینی، ثقة الاسلام : اصول کافی با ترجمه و شرح آقای سید جواد مصطفوی دفتر نشر فرهنگ اهل بیت (ع)، تهران ، بهمن ۱۳۶۴,
- ۴۴- مجلسی، محمد باقر، بحار الانوار، انتشارات مکتبه الاسلامیة، تهران ، ۱۳۷۸,
- ۴۵- مشکینی اردبیلی: المواقع العددیه ، دفتر نشر الہادی، قم ، رمضان ۱۴۰۶ هـ ق.
- ۴۶- معین، محمد: فرهنگ فارسی، انتشارات امیر کبیر، تهران ، ۱۳۶۴,
- ۴۷- مقدس نیان ، محمد آداب معاشرت، انتشارات زمزم هدایت، قم ، چاپ سوم ۱۳۸۳,
- ۴۸- مکارم شیرازی، ناصر و دیگران: تفسیر نمونه، دارالاكتب الاسلامیه، چاپ بیست و ششم ، بی جا ، ۱۳۷۷,
- ۴۹- نراقی، ملا احمد: معراج السعاده ، موسسه انتشارات هجرت، بی جا ، بی تا.
- ۵۰- واثقی، قاسم: درس هایی از اخلاق مدیریت، مرکز نشر سازمان تبلیغات اسلامی ، چاپ سوم ، تهران ، ۱۳۷۴,

۵۱- واسوانی، جی پی: معجزه بخشش، ترجمه پوراندخت تمدن، چاپ رامین، چاپ پنجم، تهران،

.۱۳۸۱